INTER-PHRASEMES: BETWEEN FORM AND CONTENT

Anca Mihaela ŞTEFANACHE (ZAHARIA), PhD Candidate, "Ştefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: Appeared as a result of the writers' interest towards the same resources, translated independently in different languages, either from the similar experiences perceived autonomously, alike however, or through the direct communication which involves the (reciprocal) linguistic and cultural influencing, inter-phrasemes or the international idioms designate similarities at a phrase level among various languages. The analysis of this type of fixed phrases from a Romanian-German contrasting perspective is the theme of the current study.

Keywords: international idioms, similarity, worldview, source, universals

Ca manifestare şi totodată ca resort de structurare a gândirii umane, limba se oferă ca sistem colectiv de cunoaştere în scopul comunicării, percepţia comunităţii asupra spaţiului în care trăieşte sau viziunea ce derivă din modul în care îşi expune modul de cunoaştere a universului care-l înconjoară, fiind factori ce ţin de natura sa, de forţa creatoare, care se conturează sub influenţa condiţiilor externe (aşezare geografică, climă) şi a experienţelor marcante. Toti aceşti factori compun, de fapt, structura spirituală, sufletească a comunităţii lingvistice respective, fapt reflectat în mod cert la nivel frazeologic, căci frazemele se constituie în memoria colectivă a unui grup de vorbitori, surprinzând aspecte aparţinând tradiţiilor vechi, faptelor istorice, fenomenelor şi raporturilor din cadrul vieţii socio-economico-politice şi culturalo-ştiinţifice. În cazul în care cele două macrocomponente: sensul lexicalizat (figurat) şi imaginea mentală ce se evocă prin interpretarea literală a părţilor constituente ale expresiei idiomatice se suprapun în mai multe limbi, avem de-a face cu interfrazemele, acestea desemnând, aşadar, conceptualizarea unui fenomen în acelaşi mod de către comunităţi lingvistice diferite, prin unitate atât la nivelul formei, al constituenţilor lexicali, cât şi pe celelalte două niveluri, al semnificatului şi al sensului.

Conştiinţa prezenţei asemănărilor sau chiar a identităţii frazeologice între limbi există încă din secolul al XVI-lea, dovadă fiind dicţionarul poliglot al lui Hieronymus Magiser, publicat în 1605, în care autorul a adunat proverbe din limbile greacă, latină, ebraică, italiană, germană, spaniolă, franceză, turcă şi arabă. Au urmat dicţionare poliglote de proverbe publicate de Mordechai Zamenhof şi M. I. Michel'son şi numeroase dicţionare de citate celebre.

O sursă generatoare de interfrazeme este, prin urmare, literatura, ca urmare a interesului scriitorilor pentru aceleaşi izvoare traduse independent în diverse limbi. Biblia, mitologia, legendele, basmele, operele scriitorilor antici constituie tezaurul spiritual comun limbilor europene, format ca urmare a influenţei exercitate peste timp de limbile greacă şi latină.

Menţionăm spre exemplificare cîteva frazeme:

BDD-V518 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:53 UTC)

• din Biblie:	rom. *a-şi pune cenuşă pe/în cap*	germ. *sich Asche aufs Haupt streuen*
	rom. germ. *cine seamănă vînt, culege furtună*;	germ. *wer Wind säet, erntet Sturm*
	rom. *a se închina viţelului de aur*	germ. *das goldene Kalb anbeten*
	rom. *Sodoma şi Gomora*	germ. *Sodom und Gomorrha*
	rom. *Treacă de la mine acest pahar!*	germ. *Gehe dieser Kelch an mir vorüber!*
	rom. *a-şi lua/ purta crucea*	germ. *sein Kreuz auf sich nehmen*
	rom. *bătrîn ca Matusalem*	germ. *alt wie Mathusalem*
	rom. *a porni de la Adam şi Eva*	germ. *bei Adam und Eva anfangen*
	rom. *Toma necredinciosul*	germ. *ungläubiger Thomas*
• din literatura grecească	rom. *muncă de Sisif*	germ. *eine Sisyphus-Arbeit sein*
	rom. *sub egida cuiva*	germ. *unter jemandes Ägide*
	rom. *Arta e lungă, viaţa e scurtă*	germ. *Das Leben ist kurz, die Kunst ist lang*
	rom. *cutia Pandorei*	germ. *die Büchse der Pandora*
• din literatura latină	rom. *a vorbi în vînt*;	germ. *in den Wind reden*
	rom. *Timpul zboară fără întoarcere*	germ. *Die Jahre fliehen*
	rom. *A greşi e omeneşte*	germ. *Irren ist menschlich*
	rom. *a face prozeliţi*	germ. *Proselyten machen*

Interfrazemele de acest tip, catalogate astăzi frecvent ca învechite, sunt întrebuinţate cel mai adesea în cercurile elevate, acolo unde se permite jocul lingvistic:

SUA evită cutia Pandorei
Criza politica declansata in SUA cu doua saptamani in urma s-a prelungit mai mult decat era de asteptat.
(http://www.contributors.ro/dezbatere/sua-evita-cutia-pandorei-pentru-cat-timp/)

Die nukleareBüchse derPandora: Indien und Pakistan steuern einer atomaren Auseinandersetzung entgegen Gentechnik: Büchse derPandora oder neue Lebensqualität für viele?
(http://www.redensartenindex.de/suche.php?suchbegriff=~~die%20Buechse%20der%20Pandora&suchspalte%5B%5D=rart_ou)
Iuliana Mămăligă: Succesul înseamnă muncă de Sisif
Nu există nimic imposibil. Sau, cum spunea Einstein, "Există lucruri care ştim că sunt imposibil de realizat, până când vine cineva care nu ştie acest lucru şi le realizează".
(http://www.allfun.md/article/1590)

Jeder von uns mußte wissen, daß sie hier eineSisyphusarbeit auf sich genommen hat, und ich meine, sie hat sie bewundernswert und toll geleistet.
(europarl.europa.eu)

BDD-V518 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:53 UTC)

Nu doar literatura este generatoare de interfrazeme, ci şi istoria (rom. *a tăia nodul gordian* – germ. *den gordischen Knoten durchhauen*), cultura spirituală (rom. *după toate regulile artei* - germ. *nach allen Regeln der Kunst*, rom. *roata istoriei* - germ. *das Rad der Geschichte*), cea materială (rom. *a arunca banii pe fereastră* - germ. *das Geld zum Fenster hinauswerfen*; rom. *a plăti cu aceeaşi monedă* - germ. *mit gleicher Münze bezahlen*; rom. *un preţ piperat* - germ. *ein gepfefferter Preis*) şi socială (rom. *a trăi ca un paşă* - germ. *wie ein Pascha leben*).

Deşi aflate în stadiu incipient, cercetările asupra universaliilor lingvistice desfăşurate şi în planul frazeologiei punctează tocmai caracterul universal al frazemelor, o universalie absolută şi de nedezbătut fiind, aşadar, faptul că frazemele există în absolut toate limbile. Nu se specifică, însă, limita inferioară care i-ar conferi unui frazem caracter internaţional.[1]

Congruenţa cunoaşterii lucrurilor în acelaşi mod şi exprimarea lor cu aceleaşi mijloace sunt explicabile prin existenţa unei unităţi universale de gîndire şi de cunoaştere a lucrurilor, dincolo de orice diferenţă lingvistică, etnică sau culturală, rezultată din contexte universale, valabile pentru toată lumea,[2] fapt demonstrabil printr-o ordonare la nivel ontologic a percepţiilor unitare în limbi diferite. În demersul identificării lor în cele două limbi avute în vedere, germana şi româna, la nivel ontologic, urmînd modelul Hallig/Wartburg, prin încadrarea noţiunilor în funcţie de lumea exterioară, obiectivă şi sinele, eul[3] am pornit de la premisa existenţei, la nivelul fiecărei unităţi, a unui cuvânt-cheie ce se relevă în cadrul structurii frazeologice între elementele lexicale componente ca pivot sintactic în jurul căruia s-a „ţesut" expresia respectivă şi pe care cade accentul semantic. În acest studiu ne oprim asupra cuvintelor-cheie, aparţinând unor domenii ca: universul şi omul, incluzând viaţa fizică (corp, înfăţişare,minte şi raţiune, caracter, sentimente, moarte şi viaţă, sănătate şi boală). Regularitatea ce guvernează reflectarea realităţii extralingvistice în cele două limbi dovedeşte premisa existenţei unor universalii de percepere a spaţiului, timpului, calităţii, cantităţii, procesualităţii, cît şi a activităţilor umane concrete, emoţiilor, trăsăturilor de caracter,[4] bazate pe procese logice şi asociative. Se observă o predilecţie spre anumite sfere de asociere (germ. *Assoziationssphären*[5]*)* ca: somatisme, zoonime, comportament uman. Spre exemplu denumirile părţilor corpului sînt asociate cu anumite noţiuni: capul cu raţiunea, inima, sufletul cu emoţiile, gura şi limba cu activitatea de a vorbi, mîna cu activitatea practică, animalele cu anumite trăsături de caracter: vulpea cu şiretenia, păunul cu mândria.

[1] Wolfgang Eismann, *Phraseologische Gemeinsamkeiten der Sprachen Europas* în volumul colectiv *Handbuch der Eurolinguistik*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 2010, p. 714.
[2] Eugen Coşeriu, *Omul şi limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii şi lingvistică generală*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2009, p. 179.
[3] Rudolf Hallig, Walther von Wartburg, *Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie,* Akademie-Verlag, Berlin, 1963, p. 52-75.
[4] Dimitrij Dobrovol'skij, *Phraseologie als Objekt der Universalienlinguistik*, Verlag Enzyklopädie, Leipzig, 1988, p. 38-39.
[5] *Ibid.*, p.42.

BDD-V518 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:53 UTC)

Universul

rom. a *lătra la lună*	germ. *den Mond anbellen*
rom. *a aduce (cuiva) ,si stelele de pe cer*	germ. *(jemandem) die Sterne vom Himmel holen (wollen)*
rom. *a fi născut sub o stea norocoasă*	germ. *unter einem glücklichen Stern geboren sein*
rom. *a sparge gheaţa*	germ. *das Eis brechen*
rom. *ţara sfîntă*	germ. *das Heilige Land*
rom. *de parcă l-ar fi înghiţit pămîntul*	germ. *als hätte ihn der Erdboden verschluckt*
rom. *încăpăţînat ca un măgar*	germ. *störisch wie ein Esel*
rom. *a-i fi / a avea o foame de lup*	germ. *hungrig wie ein Wolf sein*
rom. *ca peştele pe uscat*	germ. *wie ein Fisch auf dem Trockenen*

Omul, fiinţă fizică

	germ. *ein Leib und eine Seele sein*
rom. *a fi trup ,si suflet*	germ. *nur Haut und Knochen sein*
rom. *a fi piele ,si os*	germ. *dicke Haut haben*
rom. *a avea piele groasă*	germ. *seine Haut retten*
rom. *a-,si salva pielea*	germ. *jemandes rechte Hand sein*
rom. *a fi mîna dreaptă a cuiva*	germ. *jemandem freie Hand lassen*
rom. *a lăsa cuiva mînă liberă*	germ. *unter der Hand verkaufen*
rom. *a vinde ceva pe sub mînă*	germ. *zwei linke Hände haben*
rom. *a avea două mîini stîngi*	germ. *Hand in Hand*
rom. *mînă-n mînă*	germ. *keinen Finger rühren für*
rom. *a nu mişca nici un deget pentru*	germ. *zu Kopf steigen*
rom. *a se urca la cap*	germ. *sich etwas in den Kopf setzen*
rom. *a-,si pune ceva în cap*	germ. *den Kopf in den Sand stecken*
rom. *a-,si băga capul în nisip*	germ. *jemandem den Kopf verdrehen*
rom. *a suci capul cuiva*	germ. *den Kopf verlieren*
rom. *a-,si pierde capul*	germ. *im Herzen bewahren*
rom. *a păstra în inimă*	germ. *am Herzen liegen*
rom. *a sta la inimă*	germ. *alles leicht nehmen*
rom. *a lua totul uşor*	germ. *mit einem Bein im Grab stehen*
rom. *a fi cu un picior în groapă*	germ. *vom Scheitel bis zur Sohle*
rom. *din creştet pînă-n tălpi*	germ. *keinen Rückgrat haben*
rom. *a nu avea coloană vertebrală*	germ. *kaltes Blut bewahren*
rom. *a-,si păstra sîngele rece*	germ. *wie ein Gespenst aussehen*
rom. *a arăta ca o stafie*	germ. *in Gedanken versunken sein*
rom. *a fi scufundat în gînduri*	germ. *eitel / stolz wie ein Pfau*
rom. *fudul / ţanţoş ca un păun*	germ. *vor Neugierde sterben*
rom. *a muri de curiozitate*	germ. *eiserne Wille*
rom. *voinţă de fier*	germ. *vor Wut kochen*
rom. *a fierbe de mînie*	germ. *vor Wut schäumen*
rom. *a spumega de mînie*	germ. *stumm wie ein Fisch sein*
rom. *a fi mut ca peştele*	germ. *jemandem das Leben zur Hölle machen*
rom. *a face cuiva viaţa un iad*	germ. *sich das Leben nehmen*
rom. *a-,si lua viaţa*	germ. *jemanden zu Tode erschrecken*
rom. *a speria de moarte pe cineva*	germ. *mehr tot als lebendig*
rom. *mai mult mort decît viu*	germ. *vor Langeweile sterben*

BDD-V518 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:53 UTC)

rom. *a muri de plictiseală*
rom. *a muri ca muştele*
rom. *a lua/a duce (cu sine) ceva în mormînt*
rom. *tăcut ca mormîntul*
rom. *nunta de fier*
rom. *beat ca un porc*

germ. *(dahin) sterben wie die Fliegen*
germ.*etwas mit ins Grab nehmen*
germ. *verschwiegen wie ein Grab*
germ. *eiserne Hochzeit*
germ. *besoffen wie ein Schwein*

Observăm că transpunerea unor situaţii în fapte de limbaj se realizează, conform *teoriei metaforizării cognitive* (*die Kognitive Metaphertheorie*) enunţată de George Lakoff und Mark Johnson în lucrarea *Metaphors we live by* (1980), prin intermediul unui sistem metaforic conceptual. Altfel spus, omul, în conceptualizarea unei realităţi complexe, recurge la procese metaforice, structurează experienţe sau situaţii abstacte, evazive, dificil de definit cu ajutorul experienţelor concrete, elementare. De aceea vom recunoaşte, spre exemplu, în frazemul *a ţine pe cineva în şah* (germ. *jemanden im Schach halten*) o asemănare între scenariul unei partide de şah, pe de o parte, şi scenariul unui tip de comportament pe de altă parte, legînd abstractul de concret.

Culorile încifrează la rândul lor cunoştinţe cognitive universale, simbolistica universală a culorii fiind evidentă şi prin atribuirea funcţiei referenţiale.

rom. *eminenţa cenuşie*
rom. *ziua neagră*
rom. *revoluţia verde*
rom. *planeta albastră*
rom. *planeta roşie*
rom. *lista neagră*
rom. *a-i arăta cuiva cartonaşul roşu*

germ. *die graue Eminenz*
germ. *der schwarze Tag,*
germ. *die grüne Revolution*
germ. *der blaue Planet*
germ. *der rote Planet*
germ. *die schwarze Liste*
germ. *jmdm. die rote Karte zeigen*

Studiile actuale de orientare geografico-lingvistică conduse de Elisabeth Piirainen demonstrează faptul că unele frazeme acoperă o arie geografică foarte întinsă, de exemplu *a se lupta cu morile de vînt* - germ. *gegen Windmühlen kämpfen* (a cărui existenţă a fost dovedită de Piirainen în 47 limbi europene), *a intra pe o ureche şi a ieşi pe alta* (germ. *zu einem Ohr hinein, zum anderen wieder hinausgehen*), *a pescui în ape tulburi* (germ. *im Trüben fischen*), *pereţii au urechi (Wände haben Ohren), totul este bine cînd se termină cu bine* (germ. *Ende gut, alles gut).*[6]

Unele frazeme de diferite tipuri şi extensiuni depăşesc deseori graniţele limbii naţionale, migrînd şi în alte limbi fără a fi calchiate, ci ca xenisme, fiind preluate ca atare. Sînt binecunoscute frazemele din limba franceză *mot a mot, Crème de la Crème, à la carte, noblesse oblige, enfant terrible*, din italiană *la dolce vita, dolce far niente, à giorno*, sau din limba engleză *black box, high society, fast food, last but not least, five o'clock:*

[6] Wolfgang Eismann, *op. cit.*, p. 719.

BDD-V518 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:53 UTC)

> Este, pentru autor, efectul reuşitei unui frate mai mare dintr-o familie în care noblesse oblige asupra celorlalţi, puşi în faţa unui termen de comparaţie permanent şi adesea insurmontabil, sau o concesie făcută strategiei editoriale de marketing.
> (*Tomis*, septembrie 2005, http://www.edituratrei.ro/stiri.php/)

> In era austerităţii care domină Europa, Italia spune "ciao, dolce vita". Standard & Poor's a adăugat încă un nume pe lista ţărilor retrogradate din cauza crizei datoriilor: Italia.
> (http://www.wall-street.ro/articol/International/109635/Ciao-dolce-vita-Cronica-tragediei-italiene.html

> Iar covorul rosu a fost străbătut de unele dintre starurile cele mai bine cotate ale prezentului: Kate Winslet, Matt Damon, Gwyneth Paltrow, Colin Firth,Viggo Mortensen, Kira Knightly, Michael Fassbender, Monica Belluci, George Clooney, interpret si regizor al lungmetrajului Idele lui Marte si, *last but not least*, Al Pacino, sosit să-şi ridice premiul pentru întreaga carieră regizorală oferit de compania Jaeger-Le Coultre şi să-şi lanseze noul film Wild Salome.
> (http://www.contemporanul.ro/articol.php?idarticol=324)

Wolfgang Fleischer abordează tema proverbelor împrumutate, de obicei calchiate, menţionînd aici ca surse *Biblia*, literatura grecească şi latină, atrăgînd totodată atenţia asupra faptului că nu în toate cazurile în care se constată similitudini între proverbe este vorba de un împrumut: există şi posibilitatea ca proverbele să fi luat naştere în mod independent[7]

Împrumutul poate avea loc, după cum se observă în exemplele prezentate mai sus, prin preluarea versiunii originale a frazemului, neoperînd nici un fel de modificări asupra lui, sau prin preluarea mecanismului, a schemei de formare a frazemului, traducîndu-l în propria limbă: engl. *the devil's advocate* – rom. *avocatul diavolului* – germ. *der Anwalt des Teufels*.

> Senatorul Flutur crede ca deputatul Bejinariu este *avocatul diavolului*.
> (http://www.newsbucovina.ro/actualitate/12902/)

Concluzionând, observăm că interfrazemele transced viziunea specifică culturii naţionale, ce reflectă realitatea percepută în mod diferit, oglindind universalul unităţii limbă-gândire.

Bibliografie

Coşeriu, Eugen, *Omul şi limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii şi lingvistică generală*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2009;
Dobrovol'skij, Dimitrij *Phraseologie als Objekt der Universalienlinguistik*, Verlag Enzyklopädie, Leipzig, 1988;

[7] Wolfgang Fleischer, *Phraseologie de deutschen Gegenwartssprache*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1997, p.78.

BDD-V518 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:53 UTC)

Donalies, Elke, *Basiswissen Deutsche Phraseologie*, A. Francke Verlag Tübingen und Basel, 2009;
Eismann, Wolfgang *Phraseologische Gemeinsamkeiten der Sprachen Europas* în volumul colectiv *Handbuch der Eurolinguistik*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 2010;
Fleischer, Wolfgang, *Phraseologie de deutschen Gegenwartssprache*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1997;
Hammer, Françoise, *Zur Produktivität phraseologisch gebundener Farbbezeichnungen im Deutschen und Französischen*, în volumul colectiv Baur, S. Rupprecht, Chlosta, Christoph, Piiranen, Elisabeth, *Wörter in Bildern, Bilder in Wörtern*, Schneider Verlag Hohengehren GmbH, 1999
Isbăşescu, Mihai, *Dicţionar german – român*, Editura Teora, Bucureşti, 1997;
Lakoff, George/ Johnson, Mark, *Leben in Metaphern – Konstruktion und Gebrauch von Sprachbildern*, Carl Auer Verlag, Heidelberg, 2011;
Rudolf Hallig, Walther von Wartburg, *Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie,* Akademie-Verlag, Berlin, 1963;

BDD-V518 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:53 UTC)